

dilat; produxit et sanguinem, qui condemnat incredulos.» Plura vide apud Suarez, III *part.*, *Quæst.* LI, disp. xli, sect. 1, ubi tamen opinatur solum Christi latus sinistrum, in quo est cor, lancea fuisse transfixum, ac prius effluxisse sanguinem, deinde aquam, que pariter sunt probabilia.

35. ET QUI VIDIT. TESTIMONIUM PERHIBUIT, — puta ego ipse Joannes, qui vidi, testor ita esse. Loquitur de se in tertia persona modestie ergo.

36. FACTA SUNT ENIM HEC, UT SCRIPTURA IMPLERETUR (in sensu allegorico, non literali, nam literalis est de agno paschali): OS NON COMMUNICETIS EX EO. — Jussit Deus, *Exod.* xii, 46, ut in agno paschali comedendo ossa nulla comminuerent. Causa literalis erat, quia festinantes eum comedere debebant, ut non haberent tempus ossa comminendi et ex illis medullam exsugendi. Causa allegorica erat quod agnus ille erat typus Christi in cruce immolandi, cujus nulum os comminui voluit Deus; idque quia decebat corpus Christi sanctum et divinum mox resurrecturum, integrum permanere, uti jam dixi. Symbolica, ut per hoc significaretur primo, deitatem Christi (quæ erat quasi os sustentans carnem Christi) in passione integram illesamque permansisse. Ita Rupertus in cap. xii *Exodi*.

Secundo, ossa, id est virtutem et robur (hujus enim symbolum et causa sunt ossa) Christi, quæ homo, per passionem non fuisse imminutam, sed potius adauctam; nam et mens Christi in Deo jugiter fixa, ac voluntas ejus voluntati Dei firmiter et constanter unita permansit. Ita S. Hippolytus martyr apud Theodoretum, *Dialog.* III.

Allegorica causa fuit, ut significaretur ossa corporis Christi, hoc est, sanctos Apostolos non fore confringendos. Ita S. Augustinus, in *Psal.* xxxiv; S. Hieronymus, in *Psal.* xxi, et S. Gregorius, lib. xxiv *Moral.*, cap. xxx.

Huc pertinet S. Hilarius in *Psal.* xl, cum ait: Non contracta Christi ossa, quia Ecclesia ex ossa formata non debuit ossium fractione debilitari.

Tropologicam vide apud S. Bernardum, serm. *De cute, carne et ossibus animæ*, ubi docet animæ cutem esse bonas cogitationes, carnem esse piæ affectiones, ossa esse sanctas intentiones et proposita; que intentiones deficientibus piis cogitationibus et affectionibus, integræ et solidæ servandæ sunt; si enim rumpantur, homo rumpitur et corrumpitur.

37. ET ITERUM ALIA SCRIPTURA DICIT: VIDEBURT IN QUEM TRANSFIREBUNT. — Sytus, *perforaverunt*. Citat *Zachar.* xii, 10, ubi illud explicuit.

38. POST HEC AUTEM ROGAVIT PILATUM JOSEPH AB ARIMATHÆA (EO QUOD ESSET DISCIPULUS JESU, OCCULTUS AUTEM PROPTER METUM JUDÆORUM), UT TOLLERET CORPUS JESU. ET PERMISSIT PILATUS. VENIT ERGO, ET TULIT CORPUS JESU. — Hec explicuit *Matth.* xxvii, 58. a Tulit corpus Jesu » sepelendum, ait Chrysostomus, non ut condemnatum,

sed ut corpus Prophetae magni et admirabilis. Nondum enim credebatur Joseph esse Deum, et tertia die resurrecturum. Erat ergo in eo fides Jesu, sed imperfecta. Ita Chrysostomus. Vide hic ut Deus humiliter exaltet. Quam enim ignominiosa fuit passio et mors Christi, tam gloriosa fuit ejus sepultura, juxta illud *Isaie* xi: « Et erit sepulcrum ejus gloriosum. » Vide ibi dicta.

39. VENIT AUTEM ET NICODEMUS, QUI VENERAT AD JESUM NOCTE PRIMUM. — Vox primum, ait S. Augustinus, cum nocte jungenda est; significatur autem non tunc solum venisse, sed tunc primum; venisse vero etiam postea, ut fieret audiendo discipulus.

FERENS MIXTURAM MYRRÆ ET ALOES, QUASI LIBRAS CENTUM, — ut magnificè Jesum tantum Prophetam condiret et sepeliret. Magna enim fuit copia unguenti, quæ centum libras ponderabat; sed voluit Nicodemus totum corpus Jesu (quod procerum erat et magnum) non tantum circumcirca copiose perfundere et oplere, sed et in unguento hoc balsamando quasi immergere et sepelire, ut in eo non tam condi, quam innatate videretur. Forte etiam omnes hæc centum libras non insumpsit, sed ex eis quantum necessarium erat et utile, duntaxat deprompsit (1). Mercedem hujus officii, charitatis et sepulcrum Christi, amplam ab eodem recepit Nicodemus; nam per ejus gratiam non tantum Christianus, sed et confessor ac semimartyr evasit. Audi quid Gamaliel, apud Lucianum, in *epist. De Invent.* corp. S. Stephani, de eo narrat: « Cognoscens Judæi illum esse Christianum, amoverunt eum a principatu suo, et anathematizaverunt eum, et de civitate exulaverunt. Tum ego Gamaliel quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli eum in meum agrum, et alui, et vestivi usque ad finem vite ejus, et defunctum honorifice sepelivi juxta dominum Stephanum. » Hinc et Nicodemus, in Martyrologio, Sanctis ascriptus est cum S. Stephano, die 3 augusti.

ACCEPERUNT ERGO CORPUS JESU, ET LIGAVERT ILLUD LINTEIS (scilicet sindone, cui impressa sunt cicatricum Christi vestigia, quæ hodie Taurini in Pedemontio religiose servantur, de qua vide Paleotum) CUM AROMATIBUS, SICUT MOS EST JUDÆIS SEPULIRE. — Morem hunc recensit *Matth.* xxvii, 59.

Hanc Christi sepulturam imitati sunt primi Christiani, qui in sepelien. mortuis et aromatibus condiendis effusas faciebant impensas, ut patet ex Tertulliano, in *Apolog.*; Prudentio, in

(1) His qui tantam aromatum copiam inutilem fuisse temere objiciunt, responderi potest: 1º Etiam cavile illud, in quod corpus Christi repositum est, ad suavem odorem exciliandum, undique his aromatis impletum fuisse, quod moris fuisse patet ex II *Paralip.* xvi, 44. 2º Aromata hæc etiam ad fragrantem suffitus etiam, in ipso hoc sepeliendi actu ex parte comburi potuisse. Conf. Josephum, qui, lib. xvii *Antiq.*, viii, 3, quingentos servos vel libertos *ἀρωματιστῶν*, aromata portantes, fatus Herodis comitate esse testatur.

Cather., hymno in *Ezequie defunct.*; Nysse-no, orat. in *funere Meletii*; Nazianzeno, *epist.* 18, et aliis. Porro Christiani hunc ritum accipere a Judæis, Judæi ab Ægyptiis, teste Tacito, lib. xxi *Annal.*, qui ea arte sic desiccabant corpora defunctorum, ut eadem quasi ænea efficerent appellarentque lingua Ægyptia Gabbaras, ut tradit S. Augustinus, serm. 120 *De divers.*, cap. xii.

41. ERAT AUTEM IN LOCO, UBI CRUCIFIXUS EST, HORTUS (ubi enim sepeliretur Jesus omnis viroris et vigoris auctor, nisi in horto? Causas dedit *Matth.* xxvii, 60), ET IN HORTO MONUMENTUM NOVUM, IN QUO NONDUM QUISQUAM POSITUS ERAT. — Audi S. Augustinum: « Sicut in Mariæ Virginis utero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est; ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. »

42. IBI ERGO PROPTER PARASCHEVEN JUDÆORUM (sabbati imminenti, quo nil operari, nec quem

sepelire licebat. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius), QUIA JUXTA ERAT MONUMENTUM (quia scilicet monumentum hoc vicinum erat Golgothe, ubi crucifixus fuerat Jesus), POSUERUNT JESUM. — « Volabant, ait Euthymius, Jesus in alio digniore monumento, quod longius a civitate distabat, collocare. » Sed noluit Deus, voluitque eum juxta Golgotha et Jerusalem sepeliri. Causam dat S. Chrysostomus: « Ut discipuli eo facile se conferre possent, et que fierent in propinquo intuerentur; et ut sepulture testes, non ipsi tantum, sed et inimici essent. Signaculum enim et custodes sepulcro impositi sepulture erant testimonio. Mortem non minus quam resurrectionem manifestari Christus voluit; nam mors, si tunc dubia fuisset, resurrectionis ratio non constaret. Neque horum tantum gratia prope voluit sepeliri, sed ne falso quispiam potuisset furatum simulare.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus e sepulcro resurgens apparet primo, Magdalene specie hortulani; secundo, vers. 19, decem Apostolis, visque insufflans eis Spiritum Sanctum et potestatem remittendi peccata; denique, vers. 26, eisdem rursus apparet et Thomæ, ei que vulnera sua palpanda offert.

1. Una autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum; et vidit lapidem sublatum a monumento. 2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum quem amabat Jesus, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum. 3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum. 4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus præcurrebat citius Petro, et venit primus ad monumentum. 5. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. 6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita, 7. et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. 8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit, et credidit: 9. nondum enim sciebat Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere. 10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. 11. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fletet, inclinavit se, et prospexit in monumentum: 12. et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu. 13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. 14. Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem: et non sciebat quia Jesus esset. 15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; et ego eum tollam. 16. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister). 17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. 18. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, et hæc

dixit milii. 19. Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. 20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus. Gavisus sunt ergo discipuli viso Domino. 21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. 22. Hæc cum dixisset, insufflavit, et dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum: 23. Quorum remisistis peccata, remittantur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt. 24. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus. 25. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam. 26. Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis. 27. Deinde dicit Thomas: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum: et noli esse incredulus, sed fidelis. 28. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus, et Deus meus. 29. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, et crederunt. 30. Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, que non sunt scripta in libro hoc. 31. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei; et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus

1. UNA (id est prima die) SABBATI, — id est post sabbatum; vel « sabbati, » id est hebdomadæ (hæc enim a potiore die sabbati vocatur sabbatum), puta die Dominicæ, sive die Paschatis, quo Christus resurrexit. Vide dicta *Math.* XVIII, 1 (1).

MARIA MAGDALENE VENIT — cum sociabus, quas nominant Matthæus, Marcus et Lucas; sed hic sola nominatur, quia ipsa cæterarum erat dux, omnibus ferventior et operosior.

CUM ADHUC TENEBRE ESSENT — mixtæ luci orienti, puta in aurora, sive in « profundo diluculo, » ut ait Lucas. Nota hic diligentiam, vigilantiam, ardorem S. Magdalene. In aurora querit Christum, hinc prima eum quasi solem orientem videre meretur. Audi S. Ambrosium in tit. Psalmi LV, *Pro susceptione matutina*: « Hanc, ait, matutinam susceptionem possumus ascribere Mariæ Magdalene, que maturo ac diluculo ad monumentum vigilans, Salvatoris resurrectionem Domini primâ suscepit; et clarescente mundi sole, Solis justitiæ ortum præ omnibus sola cognovit, ac susceptione quidem matutina gavisâ est diem redditum; sed magis gavisâ Christum a mortuis suscitatum; atque in ipsa completa est propheta: Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinam letitia. »

AD MONUMENTUM, — ut Jesum sepultum ungeret, ait Nonnus.

ET VIDIT LAPIDEM SUBLATUM — atque angelos dicentes Christum resurrexisse; sed Magdalena

(1) Alii, qui legitur in Græc. ἐξέστην in plurali numero, vertunt primo die hebdomadæ, festum scilicet Paschatis sequentium, et præcedentium festum Pentecostes, quod etiam appellatur festum hebdomadæ, ἑβδομαστήριον, Tob. II, 1; Exod. XXXIV, 22, etc.; sed eodem relictus sensus.

hoc non credit, nec intellexit; unde festina, et anhele recurrens ad Petrum et Joannem, ait: « Tulerunt Dominum meum, » id est a sepulchro ablatum est corpus Jesu Domini mei, nescio a quo, et ubi collocatum sit. Vide ordinem et seriem totius rei gestæ, quem recensuit *Math.* XXVIII, 8. Apposite S. Hieronymus, epist. 130 ad *Hedibian*: « Error mulieris, ait, cum pietate sociatus est: pietas in eo quod desiderabat eum, cuius noverat majestatem; error in eo quod dicebat: Tulerunt, » etc.

2. OCCURRIT ERGO, ET VENIT AD SIMONEM PETRUM (tanquam Apostolorum primum, et jam a Christo designatum eum vicarium et successorem, *Math.* XVI), ET AD ALIUM DISCIPULUM QUEM AMABAT JESUS, — ad Joannem, quem sciebat a Christo præ aliis diligi, ac proinde fore diligentem in explorando Christi corpore, quod jam et sepulchro sublato deprehenderat, presertim quia viderat Joannem secum assistere cruci, ac proinde magis curaturum et indagaturum corpus Christi.

4. CURREBANT AUTEM DUO SIMUL. — Præ cæteris cucurrerunt, qui præ cæteris amaverunt, ait S. Gregorius.

PRÆCUCURRIT, — quia junior, agilior et cupidior videndi corpus Christi, quod paulo ante viderat ita deformatum in cruce

5. ET CUM SE INCLINASSET (ut prospiceret in sepulchrum), VIDIT POSITA LINTEAMINA (scilicet, sudonem eum involutam fuerat Jesu corpus in sepulchro), NON TAMEN INTROIIT, — reverentiam deferens Petro, quasi seniori et digniori, ut is prior introiret, ait Lyraus; aut timore impeditus, et sero quodam horrore corporis Christi ibidem sepulchri conceptus.

6. VENIT ERGO SIMON PETRUS SEQUE S. PETRI

INTROIIT IN MONUMENTUM. — Petrus, ait Chrysostomus, ut fervidus introit, et diligenter universa inspicit: jam enim milites sepulchri custodes, viso angelo et terra mota, percussis aufugerant et se absconderant. Ita S. Hieronymus, *Quest.* VI ad *Hedib.*

7. ET VIDIT LINTEAMINA POSITA, ET SUDARIUM QUOD FUERAT SUPER CAPUT EJUS (vultum obtegens, uti mortuis fieri solet honestatis causa), NON CUM LINTEAMINIBUS POSITUM, SED SEPARATIM INVOLUTUM IN UNUM LOCUM. — « Signum hoc resurrectionis erat, ait Chrysostomus; non enim si transtulisset corpus, nudasset; nec si esset furati, de hoc fuissent solliciti, ut sudarium involverent et seorsum ponerent: ideo Joannes premisit sepulchrum cum myrrha, que conglutinatur corpori linteamina, ut ne decipereris a dicentibus furto sublatum; quis enim fur circa rem superfluatam tantum laboraret? »

8. TUNC ERGO INTROIIT ET ILLE DISCIPULUS, QUI VENERAT PRIMUM AD MONUMENTUM. — Mystice S. Gregorius, *homil.* 22, per Petrum accipit Synagogam Judæorum, per Joannem Ecclesiam Christianorum, q. d. « Venit Synagoga prior ad monumentum, sed non intravit, quia legis quidem precepta et prophetias de passione Dominica accepit, sed credere in mortuum noluit: secuta posterior Ecclesia Gentium mediatorum Dei et hominum Jesum Christum, et cognovit carne mortuum, et creditit viventem Deum. »

Tropologicè Tolstus: Per Joannem, ait, omnes Christiani; per Petrum, Pontifices Christi vicarii significantur: prior ingreditur Petrus, quia dignitate omnes antecellit Christianos Christi vicarius; at posterior pervenit Joannes, quia fieri potest, ut qui prior est dignitate, sit posterior merito et sanctitate.

ET VIDIT, ET CREDITIT — uterque, scilicet Petrus et Joannes; « creditit, » inquam, non Christum resurrexisse, sed Magdalenam verum dixisse, scilicet corpus Christi esse e monumento sublato, ait S. Augustinus, Theophylactus et Jansenius. Addit Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius et Nyssenus, orat. *De Resurrect.*, utrumque credidisse, quod Christus resurrexerat. Planius et verius est, hæc verba ad solum Joannem, non ad Petrum spectare, q. d. Joannes, visis linteaminibus et sudario seorsim involuto, memor fuit Christum prædixisse se tertio die resurrecturum: quare prædictionem Christi cum his signis conferens, creditit eum resurrexisse: Petrus vero, ob resurrectionis novitatem et ingens Christi redivi videndi desiderium, tardius idipsum creditum. Unde signanter angelus ait mulieribus: « Dicit discipulis ejus et Petro, » *Matth.* XVI, 7.

9. NONDUM ENIM SCIEBANT SCRIPTURAM, QUIA OPERTEBAT EUM A MORTUIS RESURGERE. — Refer hæc ad « creditit, » q. d. Tunc primum Joannes creditit Christum resurrexisse, cum antea nec ipse, nec alii Apostoli id credidissent, quia nondum intel-

ligebant Scripturas, que eum resurrecturum prædixerant. Licet enim Christus his asseverasset se resurrecturum, tamen ob rei novitatem et magnitudinem ipsi id non capiebant, sed putabant Christum loqui figurate et parabolice, uti facere solebat.

10. ABIERUNT ERGO ITERUM DISCIPULI AD SEMETIP- *Ver.* 10, sos. — Arabibus et Syris, ad locum suum, q. d. Petrus et Joannes, viso Christi sepulchro vacuo, redierunt domum, Petrus admirans, Joannes credens eum resurrexisse: sola Magdalena ad sepulchrum remanente, ut certius quid de Christi dilecti sui corpore cognosceret. Ita S. Augustinus, *tract.* 121. « Unde contigit ut eum tunc sola videret, qui remanserat ut quæreret; quia nimium virtus boni operis perseverantia est, » ait S. Gregorius, *homil.* 25.

11. MARIA AUTEM STABAT AD MONUMENTUM FORIS, PLORANS, — quia anxia querebat undique corpus Jesu, cuius amore ardebat; eratque quasi ebria, nec inveniebat, ideoque moesta plorabat. Addit S. Augustinus: « Oculi qui Dominum quæserant et non invenierant, lacrymis vacabant, amplius dolentes quod ablatum de monumento, quam quod occisus in ligno: quia tanti magistri, cuius vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. »

DUM ERGO FLEBAT, INCLINAVIT SE, ET PROSPEXIT IN MONUMENTUM. — Licet enim jam ante prospexisset et sepulchrum corpore sublato vacuum vidisset, tamen iterum iterumque prospexit. Nam, ut ait S. Gregorius, *hom.* 25: « Amanti semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis: perseveravit, ut quæreret; unde et contigit, ut inveniret: factumque est ut desideria dilata crescerent et crescentia caperent quod invenissent. »

12. ET VIDIT DUOS ANGELOS IN ALBIS, SEDENTES, UNUM AD CAPUT, ET UNUM AD PEDES, UBI POSITUM FUERAT CORPUS JESU. — Omnia hæc, scilicet angeli, vestes albæ, sessio, symbola sunt resurrectionis et gloriæ Christi, ad eamque credendam præparant animum Magdalene. Porro unus sedet ad caput, alter ad pedes Christi, ut significet sine pedes quam caput et intermedia membra, id est totum Christi corpus resurrexisse, et angelorum habitum, immortalitatem et gloriam per resurrectionem induendo, ad angelorum consortium transisse, ideoque in sepulchro duos hos angelos quasi custodes reliquisse, qui idipsum Magdalene nuntiarent.

Mystice Origenes: Angelus ad pedes, ait, vitam activam; angelus ad caput, vitam contemplativam representat. Utraque enim est ex Jesu, circa Jesum, per Jesum et propter Jesum.

13. DICUNT EI ILLI: MULIER, QUID PLORAS? — q. d. Non est plorandi jam locus, sed ridendi et gaudendi, quia nullum hic dilecti tui corpus mortuum vides; inde enim colligere debes Jesum tuum resurrexisse, ac jam non inter mor-

tuos, sed inter vivos, imo inter gloriosos angelos, quales nos sumus, vitam beatam et celestem agere.

DICIT EIS : QUIA TULERUNT DOMINUM MEUM, ET NESCO UNI POSTERUNT EUM, — 9. d. Tres ob causas ploro : primo, ob tam indignam eadem et mortem Domini mei Jesu Christi; secundo, ob corpus ejus et sepulcro ablatum : hoc enim si viderem, oscularer, plorarem, ungerem, itaque nescio quo illud transtulerunt, nescio ubi illud requiram. Si enim id scirem, illico eo accurrerem illudque amplecterer et dissuaviar. Vido hic ut Jesus animas diligentius se sinat ad tempus in tenebris ignorantibus, ut sui desiderium in eis acuat et accendat, illudque acutum et accensum plena deinde sui revelatione consoletur et lenificet.

VERS. 14. 14. HEC COM DIDICISSET, CONVERSA EST RETRO-SUM, ET VIDIT JESUM STANTEM : ET NON SCIEBAT QUIA JESUS EST. — Nota : Christus apparuit a tergo Magdale-
Christus apparuit Magdale-
na. Magdalena, ita ut angeli in eum insipientes surgerent et caput illi inclinarent, aliaque reverentiae et adorationis signa ei exhiberent; et haec fuit occasio, vel causa, cur Magdalena converterit se retrorsum, ut videret quis ille esset, quem angeli tam reverenter salutabant. Ita S. Chrysostomus, *homil. 83*, et S. Athanasius, vel quisquis est auctor, *Quest. LXXVIII ad Antiochum*. Alii putant Christum pedibus strepitum a tergo Magdalena exiisse, ut ipsa se retrorsum ad Christum strepitum converteret.

Et **VERSIT JESUS. —** Nimirum « prima meretur gaudia, quae plus ardebat ceteris. »

ET NON SCIEBAT QUIA JESUS EST, — quia alia specie, scilicet hortulani, ei apparebat, uti euntibus in Emmaus specie peregrini. Gloriosa enim corpora possunt apparere ea specie et forma qua volunt, idque faciunt non mutando ipsam sui vultus figuram et formam, sed impediendo ne haec vultus figura integras sui species, sed re-tractas, dimidiatas et distractas ad oculum intuentis faciat. Egredere hoc Christus, ne primo aspectu eam percelleret, ait Chrysostomus. Rursus, quia ipsa fervebat amore Jesu, hinc Jesus ei apparet; sed quia non credit Jesum vivere, uti angeli ei dixerant, hinc Jesus non nihil se ei abscondit, et talis apparuit ei exterius, qualis erat in corde ipsius interius. Ita S. Gregorius, *hom. 23*, agens de discipulis euntibus in Emmaus, quibus Christus apparuit ut peregrinus.

VERS. 15. 15. DICIT EI JESUS : MULIER, QUID FLORAS ? QUAE QUERIS ? — Audi S. Ambrosium, *lib. III De Virginitate*, enucleate singula expendente : « Mulier, cur ploras ? Qui non credit, mulier est : nam qui credit, in virum perfectum resurgit, in mensuram etatis plenitudinis Christi. Mulier, inquit, non de sexu, sed de omneconvictione est; et bene mulier, quae nutabat, quia virgo jam crederet. Quid ploras ? id est, tu tibi es causa plorandi, quae es Christo incredula. Ploras, quia Christum non vi-

des? credeas, et videbis : adest Christus, nec unquam iis a quibus quaeritur, deest; non lacrymis opus est, sed fide prompta et Deo digna : noli cogitare mortalia, et non plorabis; noli cogitare peritura, et fletu causam habere non poteris. Certe, inde ploras, unde alii gratulantur. Quem quaeris? non vides quia Christus adest? »

Scriptis de Magdalena insignem plisque affectibus plenam Origenes *homilium*, in qua inter cetera ait : « Amor faciebat eam stare et dolor coquebat eam plorare. Stabat et circumspiciebat si forte videret quem diligebat. Plorabat vero, quia sublatum existimabat, quem quaerebat. Dolor renovatus erat, quia prius dolerat defunctum, et nunc dolebat sublatum. Et iste dolor major erat, quia nullam consolationem habebat. » Et nonnullis interjectis fontem doloris aperit, dicens : « Petrus et Joannes timebant, et ideo non steterunt. Maria autem non timebat, quia nihil suspicabatur sibi superesse quod timere deberet. Perdidit enim magistrum suum, quem illa singulariter diligebat, ut praeter ipsum nihil posset diligere, nihil posset sperare. Perdidit vitam animae suae, et jam sibi melius arbitrabatur fore mori quam vivere, quia forsitan inveniret moriens, quem invenire non poterat vivens, sine quo tamen vivere non valebat. Fortis est ut mors dilectio. Quid enim aliud faceret mors in Maria? facta erat examinis, facta insensibilis : sentiens non sentiebat, videns non videbat, audiens non audiebat; sed neque ibi erat ubi erat, quia tota ibi erat ubi magister erat : de quo tamen ubi esset nesciebat. Non quaero angelos, quia possunt dolorem meum augere, non delere, sed meum et angelorum Dominum. » Et post plura, quae in hanc rem sanctis affectibus estuantia interserit, subjicit : « Angustiae mihi sunt undique, et quid eligam, quodammodo univertum meum cum corpore tuo, ut facilius posses separare animam se vivificantem a vivificato corpore tuo, quam spiritum suum te diligenter a defuncto corpore tuo. Spiritus enim Mariae magis erat in corpore tuo, quam in corpore suo : eumque requirebat corpus tuum, requirebat praeter spiritum suum; et ubi perdidit corpus tuum, perdidit eum et spiritum suum. Quid igitur mirum si sensum non habebat, quas spiritum amiserat? Quid mirum si se nesciebat, quae non habebat spiritum quo scire debebat? Redde ei itaque spiritum suum, quem habet in se corpus tuum, et mox recuperabit sensum suum et relinquet errorem suum. »

ET EGO EUM TOLLAM. — Quid si sit in atrio principis sacerdotum? « Ego eum tollam. » Quid si in domo Pilati? « Ego eum tollam. » quia omnia vincit amor, qui omnia etiam impossibilia sibi possibilia, imo facilia reputat. Ita Origenes et Chrysostomus. Licet S. Hieronymus, *Quest. V ad Hedibianum*, haec verba ignorantiae et inconsiderationis esse putet.

ILLA EXISTIMANS QUIA HORTULANUS ESSET (Horti in quo erat sepulchrum Jesu), DICIT EI. — Non quod

appareret Jesus lignem aut sarcinum manu tenens; sed, quod Theophylactus et Euthymius aiunt, « a communi et viliori habitu, et quia in horto erat, arbitrata est hortulanum esse (nam de militum absconsonum praesentia nihil scivisse videtur); » quodque sine pallio, ut verisimile est, appareret quasi domi esset. Sciebat Josephum Arimatheum, horti dominum, illic non habitare; putavit ergo eum esse cui colendi et custodiendi horti incumbere cura. Ita Franciscus Lucas. Pergit Origenes : « O Maria, si quaeris Jesum, cur non cognoscis Jesum? Et si cognoscis Jesum, quid quaeris Jesum? Ecce Jesus venit ad te, et quem quaeris, quaerita te : Mulier, quid ploras? Et tu eum hortulanum existimas, ut ipsum non cognoscas. Etenim Jesus est et hortulanus, quia ipse seminat omnino semen bonum in horto animae tuae et in cordibus fidelium servorum. » Unde S. Gregorius, *hom. 23* : « An non, ait, et hortulanus erat, qui in ejuspectore per amoris sui semina virtutum virentia plantabat. »

DOMINE, SI TU SESTULISTI EUM, DICITO MIHI UBI POSUISTI EUM; ET EGO EUM TOLLAM. — « Eum. » Quem? nec enim eum nominat, sed Jesum, quo plena erat, intelligit. Ita S. Thomas et alii, qui dicunt hunc esse affectum vehementer amantium, ut de quo ipsi cogitant, putent alios etiam cogitare : licet fieri poterit, eum cum prope se videret, existimare intellexisse quod ipsa angelis responderat : « Quia tulerunt Dominum meum, » quod videtur subindicare Chrysostomus. Audi Origenem : « Tantis dolor eam invaserat de morte tua, ut non posset cogitare de vita et resurrectione tua. Denique Joseph posuit in monumento corpus tuum : Maria sepelivit ibi pariter spiritum suum, et ita indissolubiler junxit et quodammodo univertum eum cum corpore tuo, ut facilius posses separare animam se vivificantem a vivificato corpore tuo, quam spiritum suum te diligenter a defuncto corpore tuo. Spiritus enim Mariae magis erat in corpore tuo, quam in corpore suo : eumque requirebat corpus tuum, requirebat praeter spiritum suum; et ubi perdidit corpus tuum, perdidit eum et spiritum suum. Quid igitur mirum si sensum non habebat, quas spiritum amiserat? Quid mirum si se nesciebat, quae non habebat spiritum quo scire debebat? Redde ei itaque spiritum suum, quem habet in se corpus tuum, et mox recuperabit sensum suum et relinquet errorem suum. »

ET EGO EUM TOLLAM. — Quid si sit in atrio principis sacerdotum? « Ego eum tollam. » Quid si in domo Pilati? « Ego eum tollam. » quia omnia vincit amor, qui omnia etiam impossibilia sibi possibilia, imo facilia reputat. Ita Origenes et Chrysostomus. Licet S. Hieronymus, *Quest. V ad Hedibianum*, haec verba ignorantiae et inconsiderationis esse putet.

16. DICIT EI JESUS : MARIA. CONVERSA ILLA, DICIT EI : RABBONI (QUOD DICITUR MAGISTER). — Vocavit

illam non tantum nomine proprio, sed etiam **et** vocis sono, suavitate, gratia et effluencia, quae eam solebat in vita vocare; indeque ipsa statim Christum agnovit. Unde Christi dignationem admirans exclamat Origenes : « O mutatio dexterae Excelsi. Conversus est dolor magnus in gaudium magnum, mutatae sunt lacrymae doloris in lacrymas amoris. Ubi Maria audivit : Maria (sic enim consueverat eam vocare magister suos), pensavit ite nomine quamdam singularem vocacionis dulcedinem, et per eam cognovit ipsum a quo vocabatur esse magistrum suum. Tunc revixit spiritus ejus et reversus est sensus ejus. Cumque Jesus vellet adhuc adjuvare, non potuit hanc Maria patienter expectare, sed prope nimio gaudio interrupta ea, dicens : Rabboni; non enim arbitrabatur se indignere verbo, quae invenerat Verbum, et longe utilius arbitrabatur tangere Verbum, quam audire quae dicitur Verba. O amor fortis et impatiens! Non sufficiebat illi videre Jesum et loqui cum Jesu, nisi etiam tangeret Jesum; sciebat enim quia virtus de illo exibat et sanabat omnes. »

CONVERSA ILLA, DICIT EI : RABBONI, QUOD DICITUR (interpretatum) MAGISTER. — « Conversa illa : » quia cum Jesus tardare responderet, illa a Jesu averterat vultum ad angelos, quasi rogatura ab eis quis sit ille hortulanus secum loquens, et cur ei assurrexerint eumque tam reverenter salutarent; sed audiens a Jesu se compellari suo nomine « Maria, » ex voce agnoscebat Jesum, illico gaudio rapta rursus ad eum faciem totamque se convertit. Vox ergo pastoris penetrans in aures animumque oculo, oculos ei mox aperit, sensus omnes occulta vi et solita dulcedine demulcet, excitat et abripit, ut ipsa inspirato et inexplicabili gaudio ebria dicat : « Rabboni, » id est magister mi, in ego tua discipula, tua filia spiritualis me totam tibi dabo, in te redivivo rursus vivo, exulto et júbilo. Ita Cyrillus. Chrysostomus et alii. Quare provoluta in genua, soluit more suo reverenter non caput, sed pedes tangere, deosculari et cum illis dissuaviar : sicut Samanitis tenuit pedes Elisei prophetae, *IV Reg. iv, 27*. Id liquet ex eo quod Christus id prohibens, subjicit.

RABBONI, — id est magister mi; sed **et** mi non addidit Joannes, quia Graece addi non solet, sicut additur hebraice et syriace, ubi in eademdem *jo* dicitur, ubi est magister, caelestis dictionem. Ita Franciscus Lucas. Unde tam Joannes, quam Latinus, Syrus et Arabicus vertunt magister, unisive **et** mi. « Rabboni » ergo, et Chaldaeus, *Rabboni*, idem est quod *Rab et Rabbi*, ubi ultimum *jo* accipi potest, vel ut hebraicum, vel ut pronomen affixum significans mi. Addit Cananus, in *Nomin. Hebr.*, cap. vi, *Rabboni* significare magistrum, dominum, principem, esseque nomen augustius quam sit Rabbi. Unde non nisi post resurrectionem a Magdalena Christo glorioso tributum fuisse, cum ante eam Christus vocaretur duntaxat Rabbi, *Joan. 4*.

17. DICIT ET IESUS : NOLI ME TANGERE, NONDUM ENIM ASCENDI AD PATREM MEUM : VADE AUTEM AD FRATRES MEOS, ET DIC EIS : ASCENDO AD PATREM MEUM, ET PATREM VESTRUM : DEUM MEUM, ET DEUM VESTRUM. — Difficilis est hic locus, et difficilior connexio. Quae enim causa hic significatur, dum ait : « Noli me tangere, quia nondum ascendi ad Patrem ? »

Primo, S. Augustinus, *tract. 121*, sic explicat et connectit, *q. d.* Noli me tangere, quia necdum digna es mei contactu; nondum enim in corde tuo ascendi ad Patrem, quia necdum perfectus credis me esse Dei Filium, et ad Deum Patrem ascendere. Sic fere et S. Hieronymus, *Quest. V ad Medibram*. Verum hoc mysticum potius videtur quam literale; sequae ac est illud S. Leonis, qui, *serm. 2 De Ascensione*, sic exponit : « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum : hoc est, nolo ut ad me corporaliter venias, nec ut me sensu carnis agnoscas. Ad sublimiora te differo, majora tibi preparo : cum ad Patrem ascendero, tunc me perfectius veriusque palpabis, apprehensa quod non tangis et creditura quae non cernis. »

Secundo, Cyrillus, *lib. XII, cap. L* : Velit, ait, sui contactum, significans neminem ad corpus suum gloriosum, jam etiam in sacramento Eucharistiae tangendum et sumendum accedere debere, nisi prius accepto Spiritu Sancto, quem hic nondum miserat, sed 30 post dies misit in Pentecoste. Verum hac ratione nec alias mulieres, nec Thomas, nec ceteri post resurrectionem potuissent tangere Christum : quod tamen fecerunt.

Tertio, S. Chrysostomus, *hom. 83*, Theophylactus et Euthymius aiunt Christum prohibuisse Magdalenam a sui contactu, quia volebat magis reverenter quam ante ab ea tangi, utpote redivivus iam, immortalis, caelestis et gloriosus, qui amplius cum hominibus non versaretur, sed cum Angelis et Beatis. Verum non apparet quomodo Magdalenam, quae summe erat Christi uti amans, sic et reverens, in hac ejus reverentia defecerit : reverebatur enim eum non jam ut mortalem, sed immortalem et gloriosum. Deinde quid hoc facit ad illud : « Nondum enim ascendi ad Patrem ? »

Quarto, Justinus, *Quest. a Gentibus proposita*, *Quest. XLVIII*, et ex eo Toletus, Franciscus Lucas et alii sic exponunt, *q. d.* Noli me tangere : sum enim iam caelestis, non terrenis : licet enim necdum ascenderim ad caelum, brevi tamen eo ascendam; volo enim te et alios sensim abducere a solita mea praesentia et conversatione. Sed audi Justinum : « Illud : Noli me tangere, Mariae a Conservatore dictum est hoc sensu : Noli me sequi, ita ut mecum semper versare ea ratione, qua antequam in crucem agerem. Volebat enim sensim ac pedetentim discipulos a consuetudine ad spectu praesentiae corporis sui abducere. Itaque nec semper visus est discipulis, in diebus quibus cum eis in terra post resurrectionem versatus

est, nec omnino se inaspectabilem eis praebuit; sed utrumque intervallo spatioso adhibito fiebat, ut et videretur ipsis, et non videretur. » Verum haec expositio obscura est, et multa supple cogitur, ac invertit : « Nondum enim ascendi, » in *et licet enim nondum ascenderim, brevi tamen ascendam.*

Quinto ergo, magis connexae et genuine exponas, ut *et* « noli me tangere » explices in actu omnino perfecto. Magdalenam enim tota Christo addicta, cum videret eum resurrexisse, ineffabili gaudio perfusa, accidit ad ejus pedes ibique haerere volebat, nec iis deosculandis exsultari poterat. Quare Christus eam prohibet jubelque ne ibi haereat, sed Apostolis molestis suam resurrectionem annuntiet. Sensus ergo est, *q. d.* « Noli me tangere, » id est noli in hoc mei contactu diutius immorari, noli in osculis pedum meorum tibi rursus dissuaviari; sepius enim postea id tibi fieri licebit, « nondum enim ascendi : » est hebraismus, hoc est, nondum enim ascendo, vel non ascendam, tam cito ad caelum, sed adhuc 40 dies in terra versabor, ac me vobis videndum tangendumque exhibebo. Idcirco propra ad alias mulieres, quae et sepulcro sequentes Petrum et Joannem, in Jerusalem ad domos suas redeunt, ac cum his illico perge ad fratres meos Apostolos, de mea morte tristes, atque die illis me resurrexisse et brevi in caelum ascensurum; sed prius ab eis videndum et consulendum, ut eis tristitiam eximam, eosque summo gaudio perfundas : sepe enim verba Hebraeorum actum non inchoatum, sed continuatum et perfectum significant, uti alias ostendi. Ita hunc locum explicat Vatablus, Emmanuel Sa, Suarez, *lib. part. disp. XLIX, sect. 3*; Dominicus Bannes, *lib. part. Quaes. I, art. 10, dub. 6*, ubi ait hanc esse communem recentiorum sententiam. Sic et Ribera hic : Sciebat, ait, Magdalenam Christum ascensurum in caelum, nec postea se fructuram ejus conspectu, idcirco occasionem datam tangendi Christum sibi elabi noluit. Sed Christus illi ait : « Noli me tangere, » *q. d.* Adhuc habebis tempus me tangendi et alloquendi; adhuc enim sum in terra, necdum ascendi in caelum. Quare noli hic morari, sed gaudio quo fruetis, fac ut eodem frauantur Apostoli mei. Neque enim fas est te in summo hoc resurrectionis meae gaudio solam versari, et Apostolos meos maestitia tabescere. Unde postea Christus permittit se ab ea et sociabatur tangi, dicens : « Arrete. Ille etiam accesserunt et tenuerunt pedes ejus, » *Matth., cap. XXVIII, vers. 9*, quia jam erant in via, et nuntiarent Apostolis Christum resurrexisse (1).

(1) Hodierorum plerique hanc aliam hujus l. Interpretationem afferunt : *Noli me tangere*, hoc est, noli, supplicem more, amplecti meos pedes aut gona, quam jam et caelo reversus essem. Nam nemini ignotum est antiquos, cum culicolas aut caelestem quamdam apparitionem viderent, sacro horrore esse percussas : timebant nimirum ne quid eis accideret ob visum. Conf.

Magdalenae frontis
Christus
digitus
eius in
pressis.

Porro Christus dicens : « Noli me tangere, » digitis frontem Magdalenae tetigit illicque eorum vestigia impressit. Audi Sylvestrum Prierotem apud Surium in Vita S. Magdalenae : Cum anno Domini 1497, devotionis gratia antrum, in quo poenitit B. Maria Magdalenae, et sacras ejus reliquias apud S. Maximum visitassem, ostensum est mihi pluries sacrum et venerabile caput ejus, grande valde et totum undique usque ad os deputatum, excepta ea parte frontis, quam Salvatore omnium diximus tetigisse : ibi enim pellis ad instar Aethiopsiae clare apparet, et in pelle duae fossae duarum extremitatum digitorum : quarum altera multo est reliqua evidentior atque profundior, et sub pelle caro ad albedinem declinans.

Secundo, morum causam dat S. Epiphanius, *haeresi 26*, quod Christus, si daret nobis exemplum purissimae et perfectissimae castitatis, noluit permittit ut Magdalenam hic, utpote mulier, sola solum se tangeret; paulo vero post in praesentia aliarum mulierum id permisit. Unde hoc Christi exemplum secuti sunt S. Augustinus, S. Ambrosius, S. Martinus, S. Chrysostomus, S. Borromeus plurimique alii, qui nunquam cum mulieribus nisi aliis praesentibus loqui voluerunt, ut testes haberent suae integritatis.

Tertio, allegoricam causam dat Rupertus : Maria, ait, hic gessit tyrum Ecclesiae et Genibus vocanda et congreganda, quae contactu non corporali, ut Judaei, sed spirituali, hoc est fide, ad Christum post ascensionem ejus erat perventura : quae de re multa habet Chrysologus, *serm. 73* et sequent.

Denique valde probabile est quod docet S. Augustinus, *lib. III De Consensu Evang.*, cap. XXIV, Theophylactus et Euthymius, in cap. ult. *Matth.*, ac S. Hieronymus, *epist. 150 ad Hebraeos*, *Quest. V*, scilicet Magdalenam viso hic Christo, post ejus alloquium eo dispartente, festinasse gressumque accelerasse, ac assentiam fuisse mulieribus socias, quae Petrum et Joannem redeuntes societas domum revertentibus : ipsae enim, quia maestae, dubiae et fluctuantes, quid actum esset de corpore Christi, lente et tarde incedebant. Illas ergo festinas assuetas est Magdalenam, ibique Christum omnibus apparentem rursus vidit, adoravit et tetigit pedes ejus; idque satis insinuat Matthaeus, *cap. ult., vers. 9*, esto id negat Toletus.

Tropologica, hic dicitur gratius esse Christo, ut quis mensis vel afflictis in gravi tristitia, angore, dolore et afflictione constitutus assistat, quam

secum parat. *Matth. XXVIII, 9 et 10* : « Ille autem (mulieres) accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum. Tunc ait illis Jesus : Nolite timere. » Vogelius, in *Dissert. de conjectura usu in crisi N. T.*, pro *et non timere* legendum conjectit : *non timere*, id est, noli timere. Haec opinio negari nequit quin ingenuose excogitentur; ad merito obijciunt priori, quod Christus, jam ante resurrectionem, pro Dei Filio mulieribus habebatur; posteriori vero, quod codicum omnium adverteretur auctoritati.

sibi, adeo ut conclamatione et Missam quoque in die festo postponat auxilio egroti vel afflicti, cum necessitas et pietas, vel charitas illud exigat, juxta illud : « Misericordiam volo, et non sacrificium, » *Osae vi, 6*, et *Matth. ix, 13*. Vide ibi dicta.

Symbolice, S. Bernardus, *serm. 5 in festo omnium Sanctorum* : « Noli me tangere, ait, nondum enim ascendi ad Patrem meum : verbum gloria est. Nemo filius sapiens gloria patris. Nisi ergo, ait gloria, noli me tangere. Noli interim quere-re gloriam, fuge potius, et vide ne me omnino tetigeris, donec perveniamus ad Patrem, ubi si gloriatio omnis jam secuta. »

VADE AUTEM AD FRATRES MEOS. — Christus Apostolos vocat fratres ex mera miracula dignatione, eorum sit caput, dominus et princeps, non tantum qua Deus, sed etiam qua homo : quia scilicet omnes homines sunt fratres ratione naturae humanae, quam eandem traxerunt ex primo parente Adamo, et quia filii sunt ejusdem Dei Patris per gratiam. Proprie vero, quia erant Apostoli : Apostoli enim inter se erant fratres; Christus autem erat Apostolus, id est legatus a Patre, in mundum missus ad praedicationem Evangelicam, in qua Petrum, Joannem et ceteros, quasi fratres sibi associavit. Sic Pontifex Cardinalis et Episcopus vocat fratres, cum sit eorum Superior et Hierarcha. Dicit hoc Christus, ut Apostolos ob fugam pusillanimes animet et in spem erigat, *q. d.* Esto ipsi me in passione deseruerunt, ego tamen eos non desero, sed amo ut fratres; imo propterea resurgendo carnem humanam resumpsi, ut me fratrem eorum ostenderem, juxta illud : « Quanto magnus es, humilia te in omnibus, » *Eccli. iii.*

ET DICIS IS : ASCENDO AD PATREM MEUM, ET PATREM VESTRUM : DEUM MEUM, ET DEUM VESTRUM. — *q. d.* Dicit Apostolis ut recordentur illius quod eis ante passionem dixi, scilicet me post paucos dies ascensurum in caelum ad Deum Patrem.

Dicit autem, « Patrem meum, et Patrem vestrum : » « meum natura, ait S. Augustinus, vestrum gratia, » ut ostendat se esse fratrem eorum, utpote qui communem eum eis habeat Deum Patrem, sed hic naturalis, illi adoptivum. Ita S. Ambrosius, *lib. III De Virginitate*. Porro S. Hieronymus, *lib. XI De Trinitate*, et Esti et Pater, ait, ceteris ex ea parte qua homo est, et Deus ei ut unicuique, et ea natura qua servus est. Unde ait : Vade ad fratres meos; unigenitus enim Deus sine fratribus est. » Planius dicitur Christum vocare « Patrem » et simul « Deum, » ut per « Patrem meum » suam naturam divinam, per « Deum meum » naturam humanam a se assumptam ostendat, quodque idem ipse versus Deus sit et verus homo. Ita S. Ambrosius loco citato, juxta illud *Hebr. ii* : « Qui enim sanctificavit et qui sanctificantur ex uno omnes : propter quam causam non confunditur fratres esse vocare, dicens : Narrabo nomen tuum fratribus meis. »

enim maledictionem hanc: in dolore paries; et erant in merore.

SICUT MISIT ME PATER, ET EGO MITTO VOS. — «Sicut», id est similis potestate, auctoritate, fine, modo, amore.

Nota: Hæc vocula «sicut», Christus Apostolos quodammodo sibi æquat et pares efficit, scilicet proportionaliter, ut suos successores et vicarios.

Primo ergo, «sicut» significat similitudinem officio, q. d. Similis potestate et auctoritate specialis, qua Pater me misit ad instituendam et regendam Ecclesiam, ego pariter vos mitto, ut sitis ejus doctores et rectores sicut ego sum, ac potestatem habeatis etiam remittendi peccata, sicut ego habeo, ut sequitur. Ita Rupertus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, qui asserunt Christum hinc verbis Apostolos creasse suos vicarios, orbis doctores et pastores, eisque suum officium et auctoritatem, id est omnem potestatem Ecclesiasticam communicasse, ac consequenter ^{animum} creasse hinc Episcopos: licet noster Franciscus Turrianus, ex Ammonio, Theophane, Damiano et aliis, velit Apostolos creatos esse Episcopos in Pentecoste: ita ipse scribens in S. Clementis, lib. VI *Constit. Apostol.*, cap. xi, pag. 227. Boetius vero, lib. I *De Romano Pontifice*, cap. xxiv, ex Turrecremata, censet solum Petrum ordinatum fuisse Episcopum a Christo, ceteros vero Apostolos ordinatos esse Episcopos a S. Petro. Verum probabilius Suarez opinatur omnes Apostolos ab ipso Christo ordinatos fuisse Episcopos, licet de hoc et tempore dubitet. Ita ipse, *tract. De Fide*, disp. x, sect. 4, num. 8; favet S. Augustinus, in *Quæst. novi et veteris Testamenti*, Quæst. XCvii, dicens: «Ipse enim, priusquam in caelos ascenderet, imponens nomen Apostolis, ordinavit in Episcopos»

Secundo, «sicut» significat similitudinem principii, q. d. Sicut Deus Pater misit me, ita et ego illi par Deus, vos mitto: ita Theophylactus; principium ergo missionis tam Christi quam Apostolorum est a Deo, imo est ipse Deus.

Tertio, «sicut» significat similitudinem in fine: utrique enim missi erant ad eundem finem, scilicet ad fidem propagandam et ad salutem totius mundi. Ita Cyrillus et Leontius.

Quarto, in modo, ut scilicet miraculis vestra dogmata confirmatis, o Apostoli, sicut ego eadem confirmavi.

Quinto, in amore reciproco, q. d. Quo amore misit me Pater ad sanguinem ejus amore fundendum, eodem ego vos mitto. Summus enim Dei amor est, cum ipse quem suum testem et martyrem efficit. Ita Tolstus.

Andi S. Gregorius: «Sicut misit me Pater, et ego mitto vos, q. d. Ea charitate vos diligo, cum inter scandala persecutorum vos mitto, qua me charitate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passionem fecit.»

22. ILLIC CUM DIXISSET, INSUFFLAVIT, ET DIXIT

his: ACCIPITE SPIRITUM SANCTUM. — Cur «insufflavit»? Respondeo primo, ut significaret naturam Spiritus Sancti illamque a se æque ac a Patre spirari et procedere. Sicut enim homo insufflando in aliquem, ex ore suo halitum sive spiritum suum corporeum alteri immittit; sic Pater et Filius spirando producent Spiritum Sanctum eique suum spiritum et divinitatem communicant. Spiritus Sanctus ergo est quasi status divinus, procedens ex spiratione Patris et Filii. Ita S. Augustinus, *tract. 121*; Cyrillus, Beda et alii. Porro insufflatio hæc Christi non fuit ipse Spiritus Sanctus, q. d. Accipite hanc insufflationem, quæ est Spiritus Sanctus; sed fuit ejus signum, q. d. Accipite in hæc insufflatione, sive per hæc instrumentalem, donum Spiritus Sancti.

Secundo, ut significaret Spiritum Sanctum sibi et Patri esse *æqualem*, hæc est, consubstantialis, perinde ac halitus insufflando emissus est consubstantialis spiritui illius qui eum emittit et exufflat. Ita Cyrillus et Leontius.

Tertio, ut ostenderet illum se esse qui primitus Adæ inspiravit spiraculum vite, juxta illud *Genes. cap. ii, vers. 7*: «Inspiravit in faciem ejus spiraculum vite, et factus est homo in animam viventem,» id est factus est homo animal vivens; eo enim hic alludit, q. d. Stetit ego, qua Deus, olim insufflando Adæ indidit illi animam, que dedit ei vitam naturalem et animale; sic nunc ego vobis insufflando do Spiritum Sanctum, qui dat vobis vitam supernaturalem et divinam. Idem ergo ego, qui fui olim creator hominum, jam sum eorum recreator et restaurator. Ita Cyrillus, lib. XII, cap. lvi; Leontius, Euthymius et S. Athanasius, *ad Antiochum*, Quæst. Lxv.

Quarto, addit Cyrillus et S. Basilius, lib. *De Spiritu Sancto*, cap. xvi, et ex eo S. Ambrosius, *serm. 20 in Psal. cxviii*, Christum hæc insufflatio significasse se primitus insufflasse in Adamum non tantum animam, sed et gratiam; sed quia ipse illam peccando perdidit, hinc se insufflando eandem Apostolis, et per eos ceteris hominibus restituere: se ergo gratiæ amissa esse restauratorem, q. d. Accipite Spiritum Sanctum, quem peccando in Adamo perdidistis, eumque per sacramentum Penitentiarum penitentibus afflate, ac per eum peccata eorum remittite, vosque vite spirituali per gratiam restituite. Auct. S. Cyrillus: «Primo, per Verbum Dei factus est homo, et inspiravit Deus in eum spiraculum vite, *Gen. ii*, et sui spiritus participatione eum munivit: verum quoniam per inobedientiam decidit, et pristinum decus amisit, foras est eum rursus Deus Pater, et in novam reduxit vitam per Filium: ut ergo ipsum esse discamus, qui initio naturam nostram creavit et Spiritu Sancto signavit, rursus in initio renovande nature sufflatione Spiritum discipulis largitur, ut spiritus creati ab initio sumus, sic etiam renovemur.»

Christi
insuffla-
tio: q. d.
Respon-
ditur.

Tertio,
Spiritus
Sanctus
remittit
peccata
Apostoli-
bus?

Tertio.

Symbolice: hæc insufflatio representat peccatum esse quasi nubem atram. Sicut enim hæc flante vento dissipatur, sic sufflante Spiritu Sancto dissipatur omnis peccati nebula, juxta illud *Janæ xlvii*: «Delevi ut nubem iniquitatem tuam.» Rursum, status hic representat potestatem judicariam remittendi peccata, quam hic Christus dat Apostolis. Hæc enim exercetur flatu vocis dicentis: «Ego te absolvo.»

Tropologica: status hic notat sacerdotem; ut peccata remittat, debere ingenti spiritu, charitate et zelo pollere, quem penitentibus inhalet, ut eos ad veram penitentiam, dolorem et contritionem impellat, per quam eosdem ad remissionem peccatorum disponat. Ita videmus Confessarios magno spiritu præditos, multos magnosque peccatores spiritu oris sui compungere, convertere et sanctificare: ut legitur S. Ambrosium, audiendo peccata confitentium, illacrymari solitum, ac suis lacrymis eosdem ad lacrymas et contritionem commovisse.

ACCIPITE SPIRITUM SANCTUM. — Nota: Apostolijam acceperant in baptismo et S. Synaxi Spiritum Sanctum, erantque justi et sancti; ejus vero plenitudinem ex Christi promissione accepturi erant in Pentecoste, ut per eam Gentes ad Christum converterent; tunc enim Spiritus Sanctus visibiliter in eos per linguas igneas descendens, eos omnibus donis, ac præsertim efficacia prædicandi, cumulavit. Hic ergo Christus Apostolis Spiritum Sanctum, quem jam habebant, dat ad alium sum et effectum, quem necdum habebant, scilicet ad remittendum peccata. «Accipite ergo Spiritum Sanctum,» hoc est accipite potestatem remittendi per Spiritum Sanctum peccata: ita Theophylactus, Euthymius et Rupertus. Id fuit ut significet se ad id venisse, juxta illud *Isaiæ xxvii, 9*: «Et iste omnis fructus ut auferatur peccatum;» ac se æque ac Patrem dare Spiritum Sanctum. Hinc patet Spiritum Sanctum dari non tantum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, qualis est potestas remittendi peccata, que datur sacerdotibus etiam in peccato mortali existentibus, dum ordinantur. Nam Spiritus Sanctus est primarius auctor qui in Sacramento operatur, et per illud peccata remittit, etiamsi ejus minister sit impius. Unde Cyrillus et Chrysostomus sic exponunt: «Accipite Spiritum Sanctum,» id est accipite potestatem remittendi peccata per Spiritum Sanctum, vobis in Sacramento cooperantem et peccata remittentem. Rursum per Spiritum Sanctum eum S. Augustino hic et S. Ambrosio, *serm. 10 in Psal. cxviii*, accipias ipsam Spiritus Sancti gratiam et charitatem; hæc enim hic a Christo major et auctor infusa fuit Apostolis, eademque sacerdotibus, dum ordinantur, infunditur vi sacramenti Ordinis (nisi ipse obicem ponant velintque in peccatis suis perseverare, vel nolint de præteritis contenti), ut rite et sine peccato sacramentum

Penitentia administrare possint et peccatores absolvere. Sacerdos enim qui alios absolvit, a peccato purus esse debet; alioquin peccat, sed tamen penitentem vero absolvit et justificat. Ex diebus liquet Spiritum Sanctum habere primam et summam potestatem remittendi peccata eamque communicare Apostolis, ac proinde ipsum vere esse Deum. Ita S. Basilius, in *V. Contra Eunom.*; S. Ambrosius, lib. III *De Spiritu Sancto*, cap. xix, et Chrysostomus, *homil. 6 in Epistol. II ad Cor.* Porro eadem potestatis communis est toti sanctæ Trinitati, sed appropriatur Spiritui Sancto, sicut et bonitas et amor, et omnia opera sanctificationis; Patri vero appropriatur potentia, Filio sapientia ejusque opera.

Nota secundo, Spiritum Sanctum ejusque potestatem remittendi peccata hic dari Apostolis, non tam propter ipsosmet, utpote futuros iudices reorum in tribunal penitentiarum, quam propter reos penitentes: unde eadem datur etiam sacerdotibus malis, dum ordinantur, sicut potestas judicandi in foro seculari dari potest iudici impio; si tamen ipsi se per penitentiam ad Ordinationis sacramentum rite suscipiendum disponant, accipiant in eo Spiritum Sanctum, etiam ad sui sanctificationem, ut aptiores sint ad alios, puta penitentes sanctificandos, sicut hic factum est Apostolis.

Notat tertio, S. Cyrillus et ex eo Maldonatus, etiam Thomæ licet absentis, hic a Christo inspiratum fuisse Spiritum Sanctum eique collatum fuisse potestatem remittendi peccata; sicut olim spiritum prophetiæ per Moysen datus fuit Eldad et Medad, licet absentibus, *Num. xi, 26*. Verius tamen videtur contrarium. Nam Thomas tunc erat incredulus, ideoque incapax Spiritus Sancti; quare Spiritus Sanctus et potestas remittendi peccata Thomæ a Christo data fuit octavo die, cum ei Christus apparuit et vulnera sua ostendit, hæcque eum convertit. Ita Toletus, Ribera et alii.

Denique nota hoc Christum «emptum pro caeremoniis Ecclesiasticis. Christus enim caeremonia insufflandi contulit Apostolis Spiritum Sanctum et potestatem remittendi peccata. Ergo caeremonie Ecclesiasticæ non sunt res otiosæ, frivolas et superstitiosæ (uti volent hæretici), sed decoræ, efficaces et religiosæ.

23. QUORUM RENISERITIS PECCATA, REMITTUNTUR EIS; ET QUORUM RETINUERITIS, RETENTA SUNT. — Calvinus hoc detorqueat ad prædicationem Evangelii, q. d. Quibus prædicaveritis Evangelium, si ipsi ei credant, hoc ipso per fidem remittuntur eis peccata. Verum nemo non videt hæc expositionem esse contumaciam, violentam, ineptam et ridiculam. Nam sic non Apostoli, sed ipsi credentes quasi iudices credendo, per fidem suam sibi ipsis remittunt peccata, quod est absurdum; nemo enim seipso superior, aut sibi ipse judex est, ut sibi peccata remittat.

Secundo, hæc duo, scilicet predicare Evange-

Num et remittere peccata, sunt plane diversa et disparata; prius enim est opus Apostoli predicantis, posterius vero est actus iudicis iudicantis: remittere enim peccata est actus judicialis.

Tertio, Evangelium omnibus est predicandum; hæcque Calvini absolutio omnibus etiam implis dari potest: Remittuntur tibi peccata, si credis Evangelio. Christus autem non omnibus vult peccata remitti, sed aliquorum peccata jubet retineri, scilicet quorum retinenda censuerint et iudicaverint Apostoli eorumque successores.

Quarto, quia Christus iam ante potestatem predicandi clare dederat Apostolis eosque ad predicandum miserat, *Luc. x, 1*; imo eis mandatum dederat predicandi ubique, *Matth. cap. ult.*, et *Marc. cap. ult.*, 13: «Euntes, ait, in mundum universum, predicante Evangelium omni creatura.» Quorsum igitur hie illud verbum tam obscuris et intelligibilibus repereret?

Dico ergo: De fide est hunc locum intelligi debere de sacramento Penitentiae, in quo sacerdos quasi iudex vere remittit non tantum penas, sed et culpas peccatorum penitentium seseque per confessionem accusantium. Id patet ex ipsis verbis, quæ omnia sonant et significant potestatem iudicariam remittendi aut retinendi peccata pro suo iudicio, hie a Christo dari Apostolis quasi iudicibus in foro et tribunali conscientie. A hunc locum intellexere omnes Patres totaque Ecclesia quovis sæculo, uti definit Concilium Tridentinum, *sess. xx, can. 3*: «Si quis dixerit, ait, verba illa Domini Salvatoris: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Penitentiae, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit, detorsit autem contra institutionem huius Sacramenti ad auctoritatem predicandi Evangelium, anathema sit.» Christus ergo hoc loco sacramentum Penitentiae per modum iudicii instituit, uti definit idem Concilium ibidem, *can. 1*: «Dominus, ait, sacramentum Penitentiae tunc precipue instituit, cum a mortuis excitatus insuavit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit.» Patrum testimonia citat Bellarminus, *lib. III De Penitentia, cap. 11*, ac inter alios S. Gregorii, *homil. 26*, dicens: «Principatum divini iudicii sortuntur, ut vice Dei quibusdam peccata redeant, quibusdam relaxent.»

Sensus ergo est, *q. d.* «Accipite Spiritum Sanctum,» per quem trado vobis potestatem ordinis, quam etiam qui est in peccato habere potest,

et simul trado vobis gratiam et sanctificationem, ut digne et sancte hanc potestatem exerceatis, non in aliorum solum salutem, sed etiam in vestram. «Quorum remiseritis peccata:» vere enim remittetis ut ministri mei, et non tantum remissa esse ostendetis, etc.; «et quorum retinueritis,» vel non absolvendo eos, quia ad vos non veniunt, vel quia absolute indignos putabitis, etc., «retenta sunt» in cælo a Deo.

Dices: Cyrillus hic exponit hunc locum de ^{de objecto et s. Op. nia.} predicatione Evangelii. Respondet: Cyrillus de ea non exponit: «Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,» sed: «sicut misit me Pater, et ego mitto vos,» scilicet ad predicandum Evangelium. Instabis: Cyrillus explicans: «Quorum remiseritis peccata,» ait dupliciter remitti peccata, scilicet baptismo et penitentia. Respondet: Utrumque verum est, sed: «utrumque non est ad mentem Christi hoc loco;» Christus enim loquitur proprie de tribunali Penitentiae, Cyrillus vero sententiam Christi extendit ulterius, scilicet ad baptismum. Nam Christus proprie agit de iudicaria remissione peccati, qualis non est in baptismo, sed in sacramento Penitentiae duntaxat, uti exponunt ceteri Patres et Concilium Tridentinum locis iam citatis. Vide S. Chrysostomum hie, et *lib. III et VI De Sacerdotio*, ubi ostendit sacerdotes digniores esse non tantum regibus, sed et angelis, quibus potestas remittendi peccata non est concessa.

Porro, ex eo quod Christus hie instituit tribunal hoc Penitentiae, consequenter hoc ipso confessionem Sacramentalem sanxit et iure divino precipit; alioqui enim frustra erexisset hoc tribunal. Non enim possunt remitti peccata in hoc tribunali a sacerdote, nisi cognoscantur; cognosci autem non possunt, nisi penitens ea confiteatur, quia sæpe sunt occulta, imo in mente abscondita. Quare necesse est ut peccator penitens hie accusatoris sui personam subeat, idemque sit reus; accusator et testis contra se, ac a sacerdote quasi iudice, peccatorum, de quibus se accusat et quorum ipsum poenitet, veniam iumenter flagitet; qui si eum vere penitentem viderit, in eum sententiam absolutionis proferens, eum ab omnibus absolvit omniaque ei in nomine Christi, quasi ejus vicarius, condonabit; Christus enim ratam habet sententiam sacerdotis, et quod ille condonat, ipse quoque retinet: «Hæc enim sæpe retinet, Christus quoque retinet.» Hæc enim necesse est in Evangelio Christus ut omnes ex necessitate penitentiam agam, et eorum tota condonem ejus summa erat hæc: «Penitentiam agite,» *Matth. III*; hæc autem agere debent eo modo quo Christus instituit, nimirum suscipiendo sacramentum Penitentiae, hoc est confitendo peccata sacerdoti in sacramento Penitentiae et ab eo absolutionem flagitando. Ita Concilium Tridentinum, *sess. XIV, cap. v*: «Ex institutione, ait, sacramenti Penitentiae jam explicata, universa Ecclesia semper

tale institutum etiam esse a Domino intergram peccatorum confessionem, et omnibus post baptismum lapsis iure divino necessariam existere; quia Dominus noster Jesus Christus, a terris ascensus ad cælos, sacerdos sui ipsius vicarius reliquit, tanquam presides et iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo, pro potestate clavium, remissoris aut retentionis peccatorum sententiam pronuntiant. Constat enim sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æqualem qui tem illos in penis injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat, et non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur oportere a penitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint. Errat ergo Cajetanus dicens hie non tradi præceptum Confessionis. Error hic post Concilium Tridentinum est hæresis, sed Cajetanus Concilium hoc antecessit.

ET QUORUM RETINUERIS, RETENTA SUNT.—Nota: Retinueris non significat negationem duntaxat absolutionis, sed potestatem positivam. Sensus enim est: «Quorum retinueritis,» id est, quos indignos absolute iudicaveritis ob suam indispositionem, quos repuleritis, quos rejeceritis ab absolute, quos iudicaveritis peccati reos, ideoque gehenna dignos, hos pariter tales iudicabit Deus: «qui solum primario et propria auctoritate condonat vel retinet. Solum enim Dei proprium est condonare offensam in se commissam; sed ipse hæc in re loco suo quasi vicarios suos constituit Sacerdotes. Hoc est quod Christus ait *Matth. XVII, 18*: «Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo,» v. g. Sacerdos, si videt penitentem non habere serium de peccatis dolorem, aut non habere serium propositum emendationis, quia non vult relinquere concubinam vel alias propinquas peccandi occasiones, aut non vult restituere famam, vel opes proximo surreptas, debet ei negare absolutionem et iudicare ipsum absolutionis incapacem et in peccato suo manere una cum reatu gehenna.

Denique nota: Licet Apostoli a Christo ordinati sint Sacerdotes ante passionem, in ultima cena post institutum Eucharistiam illis verbis: a hoc facile in meam commemorationem, *Luc. XXII, 19*, tamen tunc acceperunt solum potestatem consecrandi Eucharistiam; hie vero, post resurrectionem Christi, ab eo accipiunt aliam potestatem, scilicet remittendi peccata: sunt enim hæc diversæ potestates, et dividi separarique possunt. Nam Christus habuit potestatem excellentiæ, qua potuit aliter instituire Sacerdotes, quam postea fuerunt in Ecclesia constituendi, quia jam in ordinatione Sacerdotum materia est calix et patena cum pane et vino; forma vero: «Accipe potesta-

tem offerendi sacrificium:» quare cum ea Episcopus tradit culpam, et formam jam dictam pronuntiat, hoc ipso perfectum consecrat Sacerdotem, ac consequenter confert ei potestatem tam remittendi peccata, quam sacrificandi. Quocirca, cum postea dicit: «Accipe potestatem remittendi peccata,» hæc verba non sunt de essentiali forma, sed tantum declarant potestatem per prima verba illi traditam, uti *Contra Paldanum* docet D. Soto in *IV, dist. 24, Quest. 1, art. 4*, et ex eo Gregorius de Valentia, *tract. De Ordine, disp. 9, Quest. 1, punct. 5*.

24. THOMAS AUTEM USUS EX BUODEM (Apostoli), ^{VER. 24.} QUI DICITUR DIDYMUS, NON ERAT CUM EIS QUANDO VENIT JESUS.—*Didymus*, id est gemellus, ob causas quas recensui cap. xi, vers. 46. Hie tamen dicitur *Didymus*, id est geminus, variis, anceps, dubius, duplex, quia notabat et dubitabat in fide resurrectionis Christi. Quare infirmior quidem tunc fuit aliis Apostolis: sed a Christo rursus apparente convexus factus est omnibus fortior et fidelior, utpote qui solus totum pene orbem terrarum evangelizando percurrit. Vnde Thomas Stapletonum, *lib. De tribus Thomis*, in Vita S. Thomæ apostoli, ubi ostendit eum predicando obisse orbem et pervenisse usque ad extremos Garumantas et Indos, nec tantum Partibus, Medis, Persis, Carmanis, Hyrcanis, Bactris, sed et Abyssinia ipsique Sinit evangelizasse, imo in novum orbem, in Americam, inquam, penetrasse.

NON ERAT CUM EIS, — quia, ut ait S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius, Apostoli omnes in passione Christi fugientes dispersi fuerunt; sed die Dominico sensim se collegerunt, redieruntque ad cænam, ubi cum Christo ultimam cenam cenarunt: unde eodem die, sed sero Christus resurgens ibidem apparuit illis: Thomas vero noctem ex fuga redierat. Probabiliter S. Augustinus, Beda, Lyranus, D. Thomas, Cajetanus, Toletus et libera respondent Thomam fuisse cum ceteris Apostolis, cum duo discipuli ex Emmaus redeuntes narrarunt se vixisse Christum; sed quia hæc narratio videbatur Thomæ incredibilis et fictitia, hinc æque offensus credulitate Apostolorum illi credentium, ipsos requirit et abiit: sic enim abiit solemus, cum sermo cuiuspiam nobis displicet. Id inquit Lucas, *cap. ult.*, cum ait miteres e sepulchro redeuntes narrasse ea que viderant undecim Apostolis; ergo aderat tunc Thomas, et solus duodecimus Judas aberat, utpote jam suspensus. Quare, cum ait Lucas, *cap. XXIV, 41*: «Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista,» videtur notare Thomam.

25. DIXERUNT ERGO ET ALII DISCIPULI: VIDEMUS DOMINUM. ILLE AUTEM DIXIT EIS: NISI VIDERO IN MANIBUS EJUS FIXURAM CLAVORUM, ET MITTAM DIGITUM MEUM IN LOCUM CLAVORUM, ET MITTAM MANUM MEAM IN LATUS EJUS, NON CREDEM.

Nisi videro. — Peccavit hie Thomas: primo,

incredulitate; secundo, pertinacia; tertio, superbia; quarto, irreverentia: ceteris enim omnibus Apostolis dicentibus Christum resurrexisse, obstinate restitit, nec fidem habere voluit; quinto, presumptione, quia non aliter voluit credere, nisi manum et digitos in vulnera Christi inferret. Iam, o Thoma, presumis leges Christo prescribere? Secundo, quod in hac incredulitate obstinate manserit per octo dies, forte etiam ipsa Christi matre contestante ac crederet. Quare fuit incredulus non circa modum resurrectionis, ut vult S. Ambrosius in cap. ult. *Luc.*; sed circa ipsam resurrectionis Christi veritatem, quasi alii Apostoli fuissent illius et decepti, nec verum Christum, sed phantasma Christi specie larvatum viderent, ut recte advertit Crigenes, lib. II *Contra Celsum*. Sic et S. Augustinus, lib. XVI *Contra Faustum*, cap. XXXIII, et S. Gregorius, *hom. 26*.

Porro hæc Thomæ incredulitas orta fuit partim ex eo quod ipse non crederet Christum esse Deum; si enim crederet, facile cognovisset Christum potuisse corpus suum e morte ad vitam suscitare: mirum est ergo Cyrillum dicere quod Thomæ crediderit Christum esse Deum; partim ex nimia tristitia et dolore, presentem quod ceteris Apostolis Christum videntibus, solus ipse eum non vidisset. Hoc enim pungebatur et cruciabat cor eius: unde in hac voce doloris indices erupit. Ita Cyrillus, lib. XII, cap. LVII. Permisit id Deus, tum ut ipse Thomas, tum ut nos omnes in humilitate æque ac fide resurrectionis Christi per novam Christi apparitionem firmaremur. Ita S. Gregorius, *hom. 26*; S. Augustinus, *serm. 161 De Temp.*, et alii.

FIGURAM. — Græce *εἰκὼν*, id est figuram, et sic legunt multi codices Latini: sed eodem redit sensus; figura enim hæc intelligitur figura relicta ex clavorum fixatione. Unde Arabicus vertit, *vestigium*; Syrus, *locum clavorum*. Radix enim *εἰκὼν* idem est quod *signo*, *insculpo*, *imprimo*, *figuro*, uti fit in incisione eris, argenti vel auri: sic enim clavis et lancea incisa manibus et lateri Christi, insculpta et impressa fuerit vulnera. Pulchre S. Augustinus, *serm. 159 De Temp.*: «Manus, ait, querebat et latus, et dum curiosus exiit in vulnere, mortem incurrit in fide: voluit Dominus ut videret, ne incredulitate animam perderet.»

Ver. 26. ET POST DIE OCTO, — hoc est octavo die (non nono) a Dominica resurrectionis Christi jam finiente, et in vesperam noctemque vergente, puta Dominica in Albis, sive in octava Pasche, quando hoc mysterium recolimus et in Missa hoc Evangelium legimus. Unde notat Cyrillus Apostolos jam tunc ex indicis apparitionum Christi, cepisse die Dominico conventus Ecclesiasticos agere, et quasi consecrare diem Dominicum, eo quod illo die Christus resurrexisset: quare Christum ad Dominicum sabbato substituendum sensim Apostolos direxisse.

ITERUM ERANT DISCIPULI EJUS INTUS, — in cen-

culo Hierosolymitano paulo ante dicto. Parum ergo probabile est quod ait S. Hieronymus in cap. ult. *Matth.*, vers. 16, item Rupertus et Ribers hic, Christum apparuisse Thomæ et Apostolis, non in Jerusalem, sed in Galilea: ibi enim postea Christus apparuit non tantum Apostolis, sed et ceteris fidelibus.

ET THOMAS CUM EIS. VENIT JESUS JANCUS CLAVIS, ET STETIT IN MEDIO, ET DIXIT: PAX VOBIS. — Nota hic miram Christi dignationem, qua ut Thomam infidelem et pertinacem convertat, Iterum ei se non tantum videndum, sed et palpandum offert. Verum id fecit non ob Thomam solum, sed et propter ceteros Apostolos, ut eos nosque omnes in fide resurrectionis firmaret.

27. DEINDE DIXIT THOMÆ: INFER DIGITUM TUUM HUC, ET VIDE MANUS MEAS, ET AFFER MANUM TUAM, ET MITTE IN LATUS MEUM (ecce clementiam Christi, qua per omnia ad ea que postularat Thomas, se demittit, ejusque volis per omnia obsecundat, et cum crassioris esset ingenii, a crassissimo sensuum fidem sibi querat, id est a tactu), ET NOLI ESSE INCREDELUS, SED FIDELIS. — *q. d.* Putas, o Thoma, me non scire ea que de me absent dixisti; sed scito me ea scire, imo presentem audivisse. Audivi te enim ex incredulitate dicentem: «Nisi mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam.» Facito, sicut dixisti: en tibi offero perforatas manus latusque meum, ut ea contractes, palpes, imo digito et manu tua metiaris ut deponas tuam incredulitatem, ac deinceps credas me resurrexisse: eundem, inquam, numero, qui in cruce transfixus pependi, non alium. Hæc ratione curat alterum Christus vulnus infidelitatis Thomæ; ostendit enim se omnia etiam secreta nosse, esseque cardiogonum, id est cordium cognitorem, ideoque Deum, quod Thomæ non credebatur. Sanat ergo Christus morbum a radice; ideo enim Thomas non credebatur Christum resurrexisse, quia non credebatur ipsum esse Deum.

Quæres, an vere Thomas tetigerit vulnera Christi? Glossa dubitat; Euthymius putat non tetigisse; sed contrarium sentit S. Augustinus, qui *tract. 121* ait: «Videbat tangebatur hominem, et confitebatur Deum quem non videbat, neque tangebatur, sed per hoc quod videbat atque tangebatur, illud jam remota dubitatione, credebatur.» Idem ait S. Gregorius, Cyrillus, Theophylactus et Beda. Idem sentire videtur S. Chrysostomus, nec videtur dubitandum, quia cum Dominus dixerit: «Infer digitum tuum huc,» nisi factum esset, non præteriret Joannes eum sine tactu credidisse.

Adde, Christum præcipere hic Thomæ ut inferat digitum, cui præcepto sane Thomas obedivit. Certa ergo res est, ait Toletus, et in confesso

Janus hic
fuit je-
nisonian-
sis appa-
ret.

Thomas
tetigit
vulnera
Christi.

apud omnes, Thomam secundum Domini præceptum vulnera Christi tetigisse: hoc enim jussit Christus, ut argumentum efficax resurrectionis suæ, non tantum Thomæ, sed et fidelibus sæculorum omnium reliqueret. Unde S. Augustinus, *serm. 147 De Temp.*: «Voluit, inquit; quibusdam dubitantibus exhibere in illa carne clementes vulneris, ut sanaret vulnus incredulitatis.» Et S. Ambrosius, in cap. ult. *Lucæ*: «Tactu, ait, suo debuit me docere, sicut docuit et Paulus.» Audi S. Gregorium, *hom. 26*: «Non hoc casu, sed divina dispensatione gestum est. Egit enim miro modo superna clementia, ut discipulus ille dubitans, dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Plus enim Thomæ infidelitas ad fidem, quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita in fide solidatur.» Rursum S. Augustinus, *serm. 161 De Temp.*: «Thomas ergo, cum esset sanctus, fidelis et justus, hæc omnia sollicite-requisivit; non quod ipse aliquid dubitaret, sed ut omnem suspicionem incredulitatis excluderet. Nam suffecerat illi ad fidem propriam vidisse quem noverat, sed nobis operatus est ut tangeret quem videbat, ut, si forte diceremus delicias fuisse oculos, non possemus dicere manu illius fuisse frustratas. In resurrectionis enim manifestacione de aspectu ambigi potest, de tactu non potest dubitari.»

Dices: Christus ait: «Vide, non tango, manus meas.» Ergo Thomas eas vidit, sed non tetigit. Respondeo: «Vide,» id est tange, ut ipso tactu videas, id est certo cognoscas me crucifixum eundem numero resurrexisse. Ita S. Augustinus, *tract. 121*. Visus enim, quia generalis et nobilissimus est sensus, hinc pro quolibet sensu, etiam tactu, capitur, uti ostendi *Exod. xx, 10*, ad illud: «Populus videbat, id est audiebat, voces.»

Dices secundo: Corpus Christi gloriosum est subtile, ergo impalpabile. Respondent Cyrillus, Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, divina dispensatione fuisse palpatum a Thomæ ad fidem resurrectionis faciendam: minime modus ille resistentiæ, qui est in corpore (quo scilicet unum corpus fieri resistit, ideoque ab eo est palpabile, quæ est passio et proprietates quantitas, est in potentia Christi et cæterorum Beatorum, ut maneat vel tollatur a Deo ad libitum eorum. Idem est de visibilitate; unde Christus quando videbatur, videbatur; quando nolebatur, non videbatur. Vide dicta *Lucæ* cap. ult., vers. 39.

Porro, digitus hic S. Thomæ religiose asservatur hodie in Basilica S. Crucis in Jerusalem (ubi cominus eum asperit et deosculatus sum) una cum S. Crucis, titulo, clavo et spinis coronæ scilicet. Ex eo vero quod ait Christus: «Affer manum tuam, et mitte in latus meum,» collige vulnus lateris Christi fuisse ingens et immane,

utpole in quod totam manum suam, quæ magna et crassa erat, mittere poterit Thomas: unde illud ipse pro se susceptum admirans, exclamavit: «Dominus meus et Deus meus,» ac in eo commemorari, et per illud in cor Christi ingredi desiderabat, ut multi Sanctorum desiderarunt, ac inter alios S. Bernardus, S. Franciscus et S. Elizabethus, comes Ariani. Vide S. Bernardum, *serm. 61 in Cant.*

28. RESPONDIT THOMAS, ET DIXIT EI: DOMINUS MEUS ET DEUS MEUS. — Supple: Tu es, o Christe; Græce est *εὐλογητός* articulus *εἶ*, quo eum verum esse Deum significat, non participatione, sed natura, ait Cyrillus, scilicet *καὶ ἐπεὶ καὶ καὶ ἐθεὶ καὶ καὶ καὶ*; Syrus, *Dominus mi, et Deus mi*. Agnoscit et damat hic Thomas humilis et penitens priorem suam incredulitatem, idque facit magno fidei, spei, penitentis et charitatis affectu. Voce *Dominus* confitetur humanam Christi naturam; voce *Deus* divinam, *q. d.* Ego, quia non credebam te esse Deum, hinc non credebam te resurrexisse: jam quia resurrexisse te video, credo pariter te esse Deum, ideoque quod tu vi divinitatis tuæ corpus tuum a morte ad vitam suscitaris. Ita Hilarius, lib. VII *De Trinit.*, et S. Ambrosius, in *Psalm. XLIII*, qui et addit *et Dominus* significare Christum esse redemptorem nostrum, utpote qui nos sanguine suo emarit, ideoque jure emptionis et redemptionis omnium sit Dominus. Hisce verbis ergo Thomas Christo adorationem latrice exhibuit, ait Franciscus Suarez, Audi S. Augustinum: «Videbat tangebatur hominem, et confitebatur Deum, quem non videbat, neque tangebatur, illud jam remota dubitatione credebatur.» Hinc Concilium Constantinopolitanum (Ecumenicum V, in *Constit. Vigili* papa, que perlinet ad collationem quintam, anathema dicit Theodoro Mopsuesteno, qui illud, «Dominus meus et Deus meus,» dictum volebatur Thomæ, non Christum Deum confitente, sed ex miraculi stupore et admiratione Deum colaudante (1).

Nota *et meus, q. d.* Licet Jesus omnium sit Dominus et Deus, meus tamen proprius est, quia ipse me ovem perditam quasi ovem bonam requisivit; quare vicissim eum infinitis animis me-

(1) Insuper huic interpretationi obstant et interjectiones *καὶ, et, et verba εἰς τὸν αἶμα, que nominis ad Christum referri possunt.*

An
Fid
1800
et
217

dullis diligo et veneror, quasi meum singularem Deum et Dominum. Tu ergo, o Jesu, mihi es Deus et Dominus, quia tuis hisce vulneribus, que jam palpavi et verissima cognovi, mihi meruisti et impetrasti hanc fidem, qua credo te vere resurrexisse; et hanc spem, quam spero per merita vulnerum tuorum obtinere gratiam et gloriam; et hunc charitatis fervorem, quo te ardentissime ut Deum et Dominum meum diligo, tibi que me totum offero et consecro in servum perpetuum, ut nihil deinceps agere velim, nisi quod tibi placeat, nisi quod te laudet et glorificet. Utinam hunc cordis mei sensum toti mundo pandere et aspirare possem! Sacram, tu mihi semper eris Dominus meus et Deus meus. Sic S. Franciscus crebro dicebat: « Deus meus et omnia. » Et regius Propheta: « Quid enim mihi est in celo, et a te quid volui super terram? Defecit caro mea et cor meum: Deus cordis mei, et pars mea Deus in eternum, » *Psal. LXXXII, 26.*

VERS. 29. DIXIT EI JESUS: QUIA VIDISTI (id est tetigisti, et tangendo vidisti, id est certo cognovisti) ME, THOMA, CREDIDISTI: BEATI QUI NON VIDERUNT, ET CREDIDERUNT. — *q. d.* Beatus es, Thoma, qui me tetigisti, ideoque credidisti me resurrexisse esse que verum Deum, juxta illud: « Beati oculi, qui vident que vos videtis, » *Luc. x, 23.* Verum magis beati sunt, qui me non viderunt, nec tetigerunt, tamen in me crediderunt, quia ibi fides majus habet meritum, ubi humana ratio non prebet experimentum, ait S. Gregorius. Dicit: « crediderunt, » quia ceteri Apostoli, et per eos multi fideles jam crederant Christum resurrexisse; sed sub preterito *crediderunt* intelligit presentem credentem, et futurum credentem, *q. d.* Beati res sunt et erunt, qui cum me non viderint, in me tamen credunt, vel credent, ob rationem jam dictam. Addit S. Augustinus eos qui credent, jam credidisse in Dei presentia et predestinatione, ideoque dici *crediderunt*; sed hoc subtilius et acutius est quam solidius.

Hinc S. Gregorius, *hom. 26*; S. Hilarius, *lib. VII De Trinitate*; et S. Augustinus, *tract. 121*, docent Thomam aliud vidisse, aliud credidisse: vidisse scilicet Christum jam resuscitatum, credidisse vero eum esse Deum, ac consequenter eum seipsum suscitasse; unde dixit: « Dominus meus et Deus meus, » *q. d.* Christus: Quia tu, o Thoma, vidisti et tetigisti humanitatem meam jam resuscitam, ideoque credidisti divinitatem in ea latentem et resuscitantem. Resurrectio enim Christi confirmavit omnia ejus dogmata, inter que unum erat se esse Messiam Filium Dei, moriturum in cruce pro salute hominum, ac tertio die a morte surrecturum: que omnia hinc credidit Thoma.

Rursum, id quoque quod sub sensum cadit, quodque videmus et tangimus, credere possumus fide divina, sed ob aliam rationem formalem.

Videmus enim, quia oculis illud aspicimus; credimus vero, quia idipsum revelavit Deus, maxime si sensus errare possit, aut involvat aliquid quod non videtur, uti hic est resurrectio Christi jam preterita: de fide resurrectionis enim dubitavit et arguitur hic Thoma.

Dices: S. Augustinus, *tract. 40*, ait: « Fides est credere quod non vides. » Respondeo: id verum est hoc sensu, quo precipua objecta materialia fidei talia sint, ut non videantur, at non omnia: formale autem fidei objectum, scilicet revelatio Dei semper talis est, scilicet invisibilis.

Licet ergo Thoma, quatenus vidit Christum resuscitatum, eatenus formaliter id non credidit; tamen quia Christum, qua homo erat jam suscitatus, vidit et audivit idem asserere et revelare, hinc credidit Deo per os Christi et Apostolorum dicenti et revelanti: « Hinc, scilicet non phantasma in specie et forma Christi, uti antea putabat Thoma, sed ipsum Christum vere a mortuis resurrexisse et apparuisse Apostolis. Sic dicimus: Quia vidisti miracula, quia audisti predicationem Evangelii, ideo credidisti; ubi vox quia non rationem, aut causam formalem credentem (hec enim est unica Dei revelatio), sed disponentem et moventem ad credendum significat.

Potest tertio sic exponi: « Quia vidisti me, Thoma, credidisti: » credidisti, inquam, fide non divina, sed humana: sic credimus, id est assentimus illi que videmus et scimus. Credere ergo idem est quod assentiri. Ita Toletus. Audi S. Gregorium: « Tangentibus hominem, et Deum confitebatur; » Theophylactum: « Qui prius fuerat infidelis, post lateris tactum optimum se Theologum ostendit, duplicem naturam et unam hypostasim Christi edisserens. Dicens enim Dominum, naturam humanam; dicens Deum, divinam confessus est in uno et eodem. »

30. MULTA QUIDEM ET ALIA SIGNA FECIT JESUS IN CONSPECTU DISCIPULORUM SUORUM, QUE NON SUNT SCRIPTA IN LIBRO HOC. — « Signa fecit, » tum per totam vitam, ait Euthymius et Ribera, tum proprie post resurrectionem suam, ait Chrysostomus et Theophylactus, quia de ea sermo proxime processit; et hec signa Christus fecit coram solis Apostolis, cetera vero coram populo et turbis, *q. d.* Preter signa Apostolis et Thomae exhibita, que jam recensui, Jesus multa alia edidit, quibus illi sua dogmata, sed maxime suam resurrectionem confirmavit, que ego Joannes scribere nolo, ne prolixior sim, et quia multa ex illis jam ab aliis Evangelistis prescripta sunt. Ita S. Thomas, Lyranus, Cajetanus, Ribera, Toletus et alii.

Videtur enim Joannes hac clausula finire librum sui Evangelii de Christo Christique vita, morte et resurrectione, ait S. Augustinus, *tract. 127*; nam que sequuntur cap. ult., non tam ad fidem resurrectionis Christi conciliandam apud Apostolos, utpote qui jam illum credebant, quam ad mysteria Ecclesie et primatum Petri pertinent, ut

scilicet ostendatur multiplicatio fidelium in Ecclesia, quibus Christus abiens in celum prescicit Petrum, eumque sui Vicarium in ea regenda constituit. Minus verisimile est quod censet Jansenius, cap. XLVII, Joannem voluisse hic finire Evangelium; sed cum postea memorie ejus occurrerent, que cap. ult. narrantur, eadem addidisse. Videtur enim non tantum Spiritus Sanctus, sed et Joannes, non ex recordatione, sed destinato proposito illa addidisse.

31. HEC AUTEM SCRIPTA SUNT, UT CREDATIS QUIA (quod) JESUS EST CHRIS-TUS (scilicet Messias redemptor mundi, a Deo olim Abraham et Davidi promissus, et nunc reipsa in carnem missus) FILIUS DEI: ET UT CREDENTES, VITAM (gratie in presenti, et glorie in futuro eternam) HABEATIS IN NOMINE EJUS, — id est per nomen ejus, hoc est, per eum, ait Chrysostomus, scilicet per merita et satisfactionem Christi, que nobis per fidem et Sacramenta applicantur, si scilicet

credamus in eum ejusque preceptis obedire. Credere ergo oportet eum esse primo, Jesum, id est Salvatorem mundi; secundo, esse Christum, id est Messiam a tota seculi expectatione; tertio, esse Deum, Deique Filium; quarto, quod ipse credentibus in se sibi que obedientibus dabit vitam eternam. « Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit, » ait S. Gregorius (1).

(1) Ultimum hujus Evangelii caput, non a Joanne ipso, sed ab ecclesia Ephesina, forte a Joanne presbytero Ephesino, Ecclesie consecrata, post Joannis obitum, eum in finem adjectum fuisse, ut ascenderet impletum esse quod Christus de longevitate Joannis ac non violenta hujus morte predixisset, Grotius contendit primo; atque hanc ejus sententiam plures secuti, hoc caput vel a Joanne presbytero, vel a Caio, Apostolorum hospite, additum fuisse putant. Examine diversorum sententiarum accuratissimum instituit Kuhnelt in *Commentar. ad h. l.*, qui ipse cap. XXI authentiam acriter defendit riteque probat.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus apparuit Petro et eae ejus sociis in captura piscium. Secundo, vers. 13, Petro plus ceteris se diligenti oves suas pasturas et fideles omnes regendas committit, eique mortem crucis predicat. Hinc tertio, vers. 22, Petro roganti quid de Joanne futurum sit, Christus respondet: Quid ad te? tu, una sequere.

1. Postea manifestavit se iterum Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: 2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat e Cana Galilaeae, et filii Zebedaei, et alii ex discipulis ejus duo. 3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim; et illa nocte nihil prenderunt. 4. Mane autem facto stetit Jesus in litore: non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. 5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. 6. Dicit eis: Macte in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere praeter multitudinem piscium. 7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus, cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) et misit se in mare. 8. Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis), trahentes rete piscium. 9. Ut ergo descendissent in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem. 10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc. 11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete. 12. Dicit eis Jesus: Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu, quis es? scientes quia Dominus est. 13. Et venit Jesus, et accepit panem, et dat eis, et piscem similiter. 14. Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. 15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Inquis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pisce agnos meos. 16. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam, Domine, tu scis quia amo